

De Opleidingsschool, verlengstuk van de op

Miranda Timmermans
en **Martine Derks**

zijn verbonden aan de Hogeschool van Arnhem
en Nijmegen, Pabo Arnhem

Pabo Arnhem werkt intensief samen met twintig scholen, die zich sinds langere of kortere tijd ontwikkelen tot opleidingsschool. Deze samenwerking vraagt een voortdurende dialoog en een telkens opnieuw zoeken naar balans in het opleidingstraject voor de studenten. Opleiden in de school is namelijk meer dan studenten drie dagen per week naar de opleidingsschool laten gaan. Ook het opleidingsprogramma moet veranderd en aangepast worden om het leren van de studenten optimaal te kunnen blijven ondersteunen.

Het samen werken aan opleiden staat dus nooit stil, zeker ook niet voor de opleiding. In dit artikel willen we de zoektocht gezien vanuit de opleiding belichten: hoe we als opleiding en opleiders zoeken naar een telkens nieuwe balans in het opleiden van studenten. We kijken daarbij kort terug naar hoe we begonnen zijn, welke ontwikkelingen we doorgemaakt hebben en waar we nu staan. Maar ook, welke uitdagingen we nog zien.

In de opleiding tot leerkracht primair onderwijs heeft de stage, het leren op de basisschool altijd een rol gespeeld. Samenwerking en afstemming is er dus ook altijd geweest, maar werd vooral gekenmerkt door een opleiding die in de vorm van verplichte stageopdrachten de studenten op de basisschool liet oefenen met activiteiten die vanuit het opleidingscurriculum belangrijk waren. Een aantal jaren geleden hebben een aantal scholen én de opleiding de eerste stappen

len zelf actief kunnen werken en leren aan activiteiten en projecten die aansloten bij hun eigen motivatie en interesses (Derks & Geerdink, 2004). Daarnaast gaven de scholen aan dat deze vorm van 'stage lopen' tevens een meerwaarde had voor de eigen collega's binnen de school. Zij werden uitgedaagd na te denken met de student over betekenisvolle activiteiten of konden profiteren van de opbrengsten van projecten, die uitgevoerd waren door studenten. Dat was het begin van een project rondom werkplekleren. Een route die inmiddels is uitgemond in een rijk scala aan samenwerkingsvormen met diverse besturen, de ene keer onder de naam 'Werkplekleren', een andere keer onder 'Opleiden in de School'.

Wat we belangrijk vinden

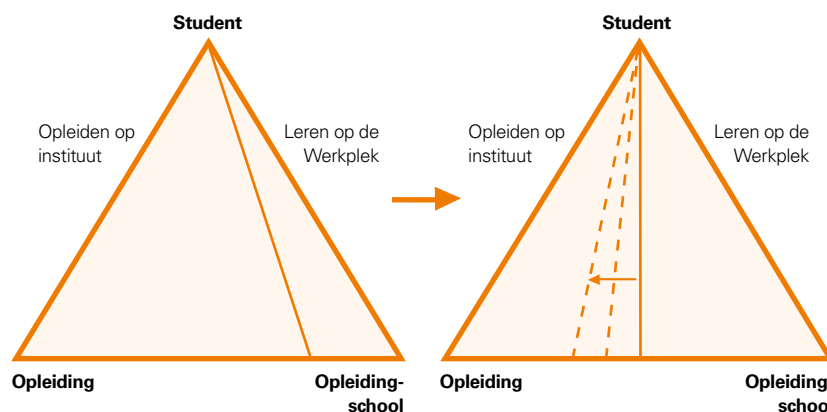
Sinds we de eerste stappen in een intensievere en andere samenwerking met een aantal scholen hebben gezet, is het ons duidelijk geworden wat wij van wezenlijk belang vinden bij opleiden in de school en werkplekleren. Een eerste belangrijk punt, eigenlijk een uitgangspunt van het traject, is dat de student zelf met ondersteuning van de schoolopleider op basis van de eigen leerdoelen leeractiviteiten binnen de opleidingsschool formuleert die uiteindelijk er toe bijdragen dat de student startbekwaam wordt. Waar mogelijk sluiten de activiteiten van de studenten aan bij

voor de school relevante aspecten en zo leveren ze desgewenst ook een betekenisvolle bijdrage aan de schoolorganisatie. Op deze manier ontstaat er tussen de opleiding en de opleidingsschool een verbinding waardoor we het competentiegericht opleiden met elkaar steeds beter kunnen realiseren.

Een ander belangrijk punt is de wetenschap én het vertrouwen dat zowel de opleiding als de opleidingsschool de student een optimaal leertraject willen bieden. Beide partners zetten daartoe hun eigen rijke leeromgeving in. Deze leeromgeving bestaat echter uit fysiek twee gescheiden werelden, die het leerproces en de ontwikkeling van de student moeten ondersteunen. We weten dat het niet zinvol is om deze werelden met elkaar te integreren (De Vries, 1980). Dit betekent dat we beide leeromgevingen naast elkaar moeten laten bestaan, maar wél moeten zoeken naar de juiste balans. Een verandering in de ene rijke leeromgeving heeft gevolgen voor de andere. Op basis van dit uitgangspunt werken we samen met de scholen aan een evenwichtig programma voor de student, maar ook aan het ontwikkelen van een didactiek binnen de Pabo én de opleidingsschool die aansluit bij deze vorm van leren. In de onderstaande tekeningen is dit schematisch weergegeven met behulp van de Gouden Driehoek van competentiegericht opleiden (Klarus, 2004)

leiding?

gezet richting samen opleiden. Deze stappen sloten perfect aan bij competentiegericht opleiden, een richting die de opleiding ingeslagen was. Studenten uit het derde opleidingsjaar kregen de ruimte om een gedeelte van hun opleiding nadrukkelijk in overleg met de scholen in te vullen met die activiteiten en projecten die zowel voor de studenten als voor de scholen meerwaarde hadden. Uit een flankerend onderzoek rond deze vorm van opleiden, bleek dat het leerrendement groter werd als studenten op scho-

Waar we nu staan

In het schooljaar 2008/2009 werken we samen met 20 opleidingsscholen, waarvan een aantal gebruik maakt van de Dieptepilot-subsidie (Ministerie van OCenW, 2005) en nemen ongeveer 80 studenten deel aan dit traject. Tien collega's van de opleiding zijn als vaste opleidingsdocenten verbonden aan deze studenten én de opleidingsscholen; nog eens acht collega's 'vliegen in' om op de vakgebieden een verdiepingsslag te maken.

Voor de studenten ziet een leerwerkweek er als volgt uit. Studenten zijn van maandag tot en met woensdag binnen de opleidingsschool aan het werken en leren. Zij beginnen daar vanaf de start van het schooljaar. Het leren van de student vindt zowel op groeps- als schoolniveau plaats. De student is gedurende twee dagen verbonden aan een klas. De resterende tijd gebruikt zij voor groepsoverstijgende activiteiten of voert zij een praktijkonderzoek uit, natuurlijk aansluitend bij de eigen leerdoelen. Een student kan dus het schoolplan bestuderen, of in gesprek gaan met een intern begeleider rondom een specifiek thema. Voor studenten betekent dit overigens dat ze veel meer mogelijkheden hebben om in te groeien in een school en zich ook diepgaander kunnen ontwikkelen. Een mooie illustratie hiervan is de volgende uitspraak van een student. *'Ik had dit praktijkonderzoek nooit zo kunnen uitvoeren, als ik me niet echt lid van dit team had gevoeld. Juist omdat ik het vertrouwen had van de collega's en de directie van deze opleidings-school was ik beter in staat om binnen de interviews van mijn onderzoek door te durven vragen en verschillen in onderliggende opvattingen over leerprocessen van kinderen op te sporen. Ik had dat binnen een gewone stage-school nooit kunnen doen.'*

Een donderdag op de opleiding

Het is een gemiddelde donderdag op de opleiding. Om kwart voor 9 ontvangen we de 40 studenten uit het traject 'Opleiden in de School', de route waarin ze meer vanuit de praktijk worden opgeleid. Wij, de opleidingsdocenten uit het team 'Opleiden in de School' zien de studenten deze week weer voor het eerst. Ze komen namelijk net terug van hun opleidings-school, waar ze de afgelopen drie dagen geleerd en gewerkt hebben. De studenten zijn in een verschillende fase van hun opleiding (de hoofd- of afstudeerfase) en lopen stage in verschillende groepen op verschillende opleidingsscholen.

We starten de dag met een reflectiebijeenkomst waarin we proberen de ervaringen van de studenten te bundelen en te verbreden in de groep. We zoeken naar gezamenlijke thema's en leerpunten en begeleiden de studenten intussen ook in het leren van elkaars verhalen en casussen. En natuurlijk zoeken we met de studenten naar mogelijkheden en ideeën om dat wat ze geleerd hebben te 'bewijzen' in hun digitale portfolio. Daarna komen de vakgebieden aan bod. Ook tijdens de vaklessen worden de praktijkervaringen van de afgelopen dagen als uitgangspunt genomen. De vakdocent zoekt samen met de studenten naar interessante leervragen voor zijn les, maar houdt zeker ook de doelen van zijn vakgebied in het oog. Tijdens elke onderwijsactiviteit wordt nagenoeg dezelfde cyclus doorlopen: belangrijke leerervaringen en leervragen benoemen, leervragen vanuit de theorie bekijken en informatie geven, mogelijke (leer)activiteiten bedenken en uitwerken voor de volgende drie stagedagen en samen evalueren. Zo proberen we de aansluiting tussen het aanbod op de opleiding en het leren op de opleidingsschool te garanderen en de theorie ook betekenis te geven. Donderdagmiddag zijn er inloopsprekuren voor de studenten om specifieke leervragen met een opleidingsdocent te bespreken. Op gezette tijden overleggen wij, opleidingsdocenten uit het traject, met elkaar. Daar waar schoolopleiders direct betrokken zijn bij de uitvoering van opleidingsonderdelen, sluiten ze aan bij dit overleg. We wisselen ervaringen uit en bespreken met elkaar hoe de studenten en wijzelf ervoor staan. Onderwerpen die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld de gebruikte didactiek en lesactiviteiten, de voortgang van de studenten, de planning, maar ook de samenwerking met de schoolopleiders en mentoren. Daar staan we ook bewust bij stil. Zij begeleiden immers de studenten op de scholen en in de eigen groep en moeten dus op de hoogte zijn van de stappen die de opleiding zet.

Op de donderdag en vrijdag komen deze studenten naar de opleiding. Daar krijgen ze een vakaanbod en studieloopbaanbegeleiding, zoals in het kader kort beschreven.

De samenwerking met 20 scholen uit meerdere besturen betekent voor ons als opleiding, en dan met name voor de Coördinator Opleiding en Veld het onderhouden van intensieve relaties. Hierbij staat het afstemmen van visie op opleiden in de school en op samenwerken hoog op de agenda (naast 'gewone' punten als hoeveelheid 'reguliere' stageplekken). Besturen en scholen hebben andere mogelijkheden en andere wensen richting de Pabo. Wij willen graag afstemmen en samenwerken en proberen tevens een heldere en eenduidige lijn te bewaken. Een en ander hebben we vastgelegd in ons Werkveldbeleid. De samenwerking met 20 scholen betekent ook samenwerken met 20 schoolopleiders. Structureel hebben we op dit moment vier

bijeenkomsten per jaar waarin we aandacht besteden aan thema's als begeleiden en beoordelen, beoordelingscriteria, vakgebieden en actuele thema's van de scholen zelf.

Daarnaast worden de schoolopleiders ook uitgenodigd deel te nemen aan pabo studiedagen, waar ze op de hoogte blijven van curriculumontwikkelingen.

Waardoor we ons uitgedaagd voelen

Opleiden in de school stelt ons als opleiding ook voor nieuwe vragen. Bijna elke nieuwe ontwikkeling binnen het traject brengt weer uitdagingen met zich mee. Hieronder beschrijven we er drie.

Minder uren voor de vakgebieden en toch kwaliteit?

Vakdocenten hebben in dit traject minder contacturen, studenten zijn immers minder op de opleiding. Toch willen we ervoor zorgen dat de vakinhouden voldoende diepgaand aan bod komen en dat de vakdocenten zich betrok-

ken blijven voelen op de ontwikkeling van de studenten.

De ervaring van de afgelopen jaren heeft ons geleerd dat het eenvoudigweg comprimeren van het aantal lessen op de opleiding onvoldoende is om een evenwichtig vakaanbod te garanderen. We zullen dus toe moeten naar een andere werkwijze. Onze werkwijze ten aanzien van de vakgebieden is gegaan van 'heel open beginnen met alleen geformuleerde einddoelen', wat ertoe leidde dat studenten slechts bezig waren met socialiseren en geen idee hadden waar ze aan moesten werken. Via 'het strak lesgeven op vakinhouden en vakdoelen', dus heel veel overdracht, met als resultaat overlap, zware belasting van de studenten en weinig ruimte voor de praktijk. Naar wat we nu proberen 'samen zoeken met de vakdocenten naar balans in theorie en praktijk', waarbij de praktijk het uitgangspunt is en de doelen richtinggevend. Op deze wijze krijgt ook de samenwerking tussen de vakgebieden meer aandacht: Wat is uniek voor elk van de vakgebieden en welke punten kunnen we gezamenlijk aan pakken

Vakdocent: Ik wist niet dat mijn vak zoveel overlap en overeenkomsten had met andere vakgebieden. Dat kan in de toekomst veel effectiever binnen de opleiding aangeboden worden voor studenten.

Continue instroom van studenten?

Opleiden in de school wordt door opleiding, opleidingsschool en studenten als zeer leerzaam ervaren. Desondanks blijft het aantal studenten, dat kiest voor deze manier van 'opleiden' een punt van zorg. Een aantal factoren speelt daarbij een rol: studenten vinden de route zwaar, ze hebben een bijbaantje om in hun onderhoud te voorzien, ze ervaren het als een vorm van werk en willen liever 'student zijn' of ze geven aan juist de theorielessen

op de opleiding nodig te hebben voor de eigen professionele ontwikkeling. Als opleiding willen we een betrouwbare partner voor de scholen blijven en dus is een continue instroom van studenten noodzakelijk. In samenspraak met de opleidingsscholen nemen dit jaar 40 tweede jaarsstudenten (begin van de hoofdfase) deel aan het opleiden in de schooltraject en krijgen ze een plek op een van de opleidingsscholen. Ook bieden de opleidingsscholen eerste jaars studenten stageplekken aan, waardoor zij zelf de studenten kunnen enthousiasmeren voor het opleiden in de school. Ook gaan we komend schooljaar middels onderzoek achterhalen wat exact de redenen zijn waarom slechts een kleine groep studenten kiest voor deze vorm van opleiden.

De leeromgevingen in balans?

Om van opleiden in de school een effectieve route te maken is het niet voldoende slechts het opleidingsaanbod aan te passen. Het is nodig om het leren van studenten vanuit gezamenlijke inzichten vorm te geven en meer balans te krijgen binnen het leerproces van studenten. Een aandachtspunt daarbij is om de schoolopleiders meer zicht te geven op de vakinhouden en de vakdoelen, zodat ze dit gaan gebruiken bij de begeleiding van de studenten in de praktijk. Vakdocenten hebben tijdens een studiedag voor opleiders (uit de Pabo en de opleidingsscholen) hun vak gepresenteerd. Voorts hebben zij samen onderzocht waar zij in de praktijk aan kunnen zien of een student deze inzichten binnen het primaire proces van de opleidingsschool weet toe te passen. Vanuit dit gemeenschappelijke leerproces zijn kijkwijzers ontwikkeld waarmee het komende studiejaar gewerkt gaat worden. Komend jaar gaan de opleidingsdocenten een aantal keren naar de opleidingsscholen om ook met de mentoren in gesprek te gaan,

Streamer streamer streamer nog aan te leveren streamer

eenzelfde taal te gaan spreken en de school beter te leren kennen. Met als doel meer inzicht te krijgen in de totale leeromgeving van de student.

Schoolopleider: Ik wilde dat ik een paar collega's had meegenomen, want eigenlijk kunnen we deze inzichten morgen al in onze klassen toepassen.

Kenniskringen als kadootje

In een groot aantal opleidingsscholen wordt het opleiden van studenten gecombineerd met het doen van onderzoek. Bij voorkeur wordt dit gekoppeld aan schoolontwikkeling. Deze opleidingsscholen noemen we academische opleidingsscholen. Pabo Arnhem is gevraagd deel te nemen aan een aantal onderzoekstrajecten binnen scholen. De scholen bieden de opleiding hier een mooie kans omdat de doelen van de school (onderzoek doen in kenniskringen) aansluiten bij de doelen van de Pabo (onderzoekscompetenties ontwikkelen). Zes opleidingsscholen binnen het bestuur van Delta zijn kenniskringen gestart. Deze kenniskringen dragen bij aan schoolontwikkeling door rondom een belangrijk ontwikkelingsthema een onderzoeksvraag te formuleren en

Advertentie

onderzoek uit te voeren. Binnen de kenniskring participeren zowel professionals uit de eigen schoolorganisatie, als ook studenten en opleidingsdocenten. Regelmatig sluiten ook directieleden aan. Voor een student betekent deelname dat hij mee kan surfen met de onderzoeksteams en niet langer geïsoleerd is in zijn verantwoordelijkheid voor het aantonen van zijn competenties op het vlak van onderzoek en het bijdragen aan de schoolontwikkeling. Voor opleiders betekent het dat zij zich scholen in het begeleiden van onderzoeksprocessen die bijdragen aan een permanente ontwikkeling van de onderwijspraktijk. Opleiders van de Pabo geven aan dat zij het als zeer leerzaam ervaren om samen met leerkrachten binnen een school op die manier nieuwe inzichten te ontwikkelen en aan hun eigen professionaliteit te werken. Voor een opleidingschool betekent het dat er binnen de school een kernteam is dat steeds beter bijdraagt aan gezamenlijke leerprocessen binnen het gehele team.

Opleidingsdocent: Participeren in een kenniskring is echt leuk om te doen. Het is in vele opzichten een verrijking van mijn huidige werk. Ik speel een rol in de school, ik doe nieuwe ideeën op en ik heb de indruk dat dit een manier is om samen echt een beweging op school in gang te zetten.

Samen opleiden vraagt ook samen werken in aansturen

De ontwikkelingen binnen opleiden in de school hebben geleid tot nieuwe contacten tussen opleidingsscholen en de opleiding, ook op het niveau van de aansturing. Er is nabijheid ontstaan. Deze intensieve samenwerking heeft geleid tot een aantal resultaten, die het opleiden een kwaliteitsimpuls hebben gegeven waar we trots op zijn. Zo zijn beide partners bijvoorbeeld, betrokken bij de sollicitatieprocedure

voor de taak van schoolopleider en voeren we samen de functionerings-gesprekken met deze opleiders. Tussen pabodirectie en schoolbestuur wordt jaarlijks een aantal basisafspraken vastgelegd in projectplannen en een convenant. Er is regelmatig overleg op het niveau van de directies van schoolbestuur en Pabo en op het niveau van Coördinator Opleiding en Veld van de Pabo en de personeelsfunctionaris van het schoolbestuur. Dit op basis van 'samen opleiden' en 'samen beter worden'. Ook kwaliteitszorg staat geregeld op de agenda. De kwaliteitszorgcoördinator van de Pabo bespreekt met de relevante partners binnen de schoolbesturen de concrete eisen die aan de Pabo gesteld worden en wat die kunnen betekenen voor de kwaliteitszorg in de scholen.

Op zoek naar balans

Met opleiden in de school bevinden we ons als opleiding in een dynamische ontwikkeling. Hierbinnen moeten we telkens opnieuw onszelf positioneren in relatie tot de opleidingsschool als partner die zich ook in een dynamische ontwikkeling bevindt.

Opleiden in de school is een dynamisch geheel, dat zich voortdurend ontwikkelt.

Wij zien de opleidingsschool niet als een partner die opleidingsonderdelen klakkeloos overneemt en uitvoert, niet als een verlengstuk van de opleiding. De krachtige leeromgeving van de opleidingsschool wordt niet bepaald door de mate waarin de opleidingsschool verantwoordelijkheden van de opleiding over weet te nemen. Integendeel, de kracht binnen een opleidingschool wordt bepaald door de kwaliteit van de leerprocessen van alle betrokkenen binnen die school (Timmermans, Van Lanen, Klarus, 2008). De opleidingsschool is daarom een zelfstandig arrangement, met eigen processen, doelen,

Streamer streamer streamer nog aan te leveren streamer

kenmerken en kwaliteiten en een geheel eigen dynamiek. Opleiding en opleidingsschool zijn partners in het vinden van de juiste balans. Dit creëert mogelijkheden voor een permanente ontwikkeling waarin zowel de opleidingsscholen als de Pabo kansen krijgen om de primaire taak van de eigen organisatie te versterken. De student plukt daar de vruchten van. 🍌

Literatuur

- Derks, M., Geerdink, G. (2004). Together we are better. *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 24(1), 37-42.
- Klarus, R. (2004). Omdat het nog beter kan. Competentiegericht opleiden van leraren. *VELON. Tijdschrift voor lerarenopleiders* 25 (4). 18-29.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, (2005), Subsidieregeling Dieptepilot voor de opleidingsschool en de academische school 2005 - 2008, 19 september 2005, AP/OKP/2005/40215
- Timmermans, M., Lanen, B. van, Klarus, R. (2008). "Scholen in Opleiding" *Over de kwaliteit van de opleidingsschool in ontwikkeling*. Paper gepresenteerd tijdens de VELON conferentie, 31 maart/1 april 2008, Veldhoven.
- Vries, B. de (1988). *Het leven en de leer. Een studie naar de verbinding van het leren en werken in de stage*. Proefschrift. Nijmegen: Katholieke Universiteit.